

HELSINGBORG

Justitiedepartementet

Yttrande angående valutredningens betänkande ”Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten”, SOU 2016:71, Dnr 8/2016

Synpunkter från Helsingborgs stad

Valnämnden tillstyrker utredningens förslag om snabbare omval. Däremot anser valnämnden att utredningens förslag gällande förstärkt valhemlighet inte bör genomföras. Vi gör bedömningen att det är ett dyrt och ogenomtänkt förslag som kommer att skapa större problem för väljarna, partierna och valadministrationen än nuvarande ordning. Regeringen bör inför valen 2018 uppdra åt Valmyndigheten att genomföra en informationskampanj om valhemligheten och valsedelssystemet med nuvarande ordning. I samband med detta bör valnämnderna ges i uppdrag att särskilt beakta valhemligheten vid valsedelställen. Därefter bör regeringen tillsätta en ny utredning som har till uppgift att se över hela valsedelssystemet inför valen 2022. Nedan följer en utförligare genomgång av skälen till valnämndens ställningstagande.

Valnämnden anser också att frågan bör utredas med ett betydligt större inslag av representanter för kommunerna valnämnder som experter i utredningen.

Valsedelssystemet

Det finns inom kommunernas valadministration ett stort missnöje med det nuvarande valsedelssystemet. Valmyndigheten tar i sin erfarenhetsrapport till regeringen efter valen 2014 upp frågan om valsedelssystemet.

Valmyndigheten föreslår i rapporten bland annat att valsedelssystemet bör ses över i sin helhet, med sikte på ett förenklat och förbättrat system, att valsedelssystemets ekonomiska och miljömässiga kostnader bör belysas, samt att användningen av neutrala valsedlar av den typ som är vanliga i andra länder särskilt bör övervägas.

Ett förändrat beteende hos partier och väljare förstärker bilden av att valsedelssystemet behöver ses över i sin helhet.

Till skillnad mot vad utredningen påstår delar inte längre alla partier ut sina valsedlar i direktutskick till hushållen. Det är mycket få väljare som idag har med sig valsedlar till vallokalen. Den ökade tillgängligheten till röstmottagningsställen och förändrade beteenden dessutom inneburit att andelen väljare som numera förtidsröstar är närmare 50 procent av de som röstar.

Förståelsen för det svenska valsystemet har minskat. Allt fler väljare har mycket svårt att förstå vårt valsystem. Det är också svårt att förklara innebörden av de olika typerna av valsedlar för väljarna. Vad är skillnaden på en partivalsedel och en namnvalsedel? Varför kan en väljare skriva till ett namn på en viss valsedel men inte på en annan? Vad innebär det om jag personröstar på en person från en annan valkrets? Varför kan jag inte skriva till en kandidat på en partivalsedel?

Nuvarande valsedelssystem uppfattas också som odemokratiskt med betydande tröskeleffekter för nya och oetablerade partier. Varje parti som fått en viss andel av rösterna vid de två senaste valen eller är representerade i landstings- eller kommunfullmäktige har rätt att få valsedlar tryckta utan kostnad. Vid valen får de etablerade partierna också valsedlar med enbart partinamnet utlagda på alla ställen man kan rösta genom valnämndernas försorg. För mindre partier och nya partier är det ofta en omöjlig uppgift att lägga ut valsedlar i alla röstningslokaler. De som har fördel av nuvarande ordning är de redan etablerade partierna.

Valnämnden anser därför att det är anmärkningsvärt att regeringen tillsatt en utredning med uppdrag att lämna förslag om hur valhemligheten kan förstärkas utan möjlighet att föreslå förändringar av dagens valsedelssystem. Problemen med dagens valsedelssystem har på flera sätt och ofta påtalats för regeringen av valadministrationen.

Valsedlar ska finnas innanför valskärmen

Utredningen föreslår att bestämmelsen i 8 kap. 2 § vallagen om hur valsedlar tillhandahålls väljarna ändras så att valsedlarna genom valnämndens försorg placeras innanför valskärmen.

Röstmottagarnas ansvar

Det är röstmottagarnas uppgift att svara för ordningen i valsedelsställen. Till skillnad från utredningen, anser valnämnden att röstmottagarna måste kontrollera valsedelsställen i valbåsen mellan varje väljare. Detta för att säkerställa ordningen bland valsedlarna.

Sabotage kring valsedlarna blir allt vanligare, valsedlar försvinner, valsedlar täcks över med ett annat parti för att nästa väljare ska ta fel, väljare sorterar

in andra valsedlar i högen för andra partier så att senare väljare ska ta fel valsedel. Varianterna är många. Det är svårt att veta om sabotage med valsedlarna kommer att öka eller minska genom utredningens förslag. Valnämnden befarar dock att sabotagen kommer att öka eftersom det inte blir lika lätt att övervaka som när valsedelsställena står offentligt.

Kontrollen över valsedelsställena kommer att bli ett betydligt mera omfattande arbete för röstmottagarna på röstmottagningsställena. Det framstår som självklart att en konsekvens av utredningens förslag är att köerna till röstmottagningsställena kommer att öka.

Utredningen måste även klargöra röstmottagarnas ansvar vid sabotage.

Partiernas möjlighet att kontrollera valsedlarna

En annan fråga som inte nämns i utredningen är partiernas möjlighet att kontrollera att deras valsedlar finns utlagda. Den föreslagna lösningen innebär inte någon lösning på den här problematiken utan kommer tvärtom att än försvåra arbetet på röstmottagningsställena då röstmottagna knappast kan hindra företrädarna att gå runt bland valbåsen. Vi befarar att även detta kommer att försinka valprocessen och skapa än mer köer.

Nya valskärmar

Precis som utredningen konstaterar kräver förslaget om att valsedlarna ska finnas innanför valskärmen att en ny typ av valskärmar införskaffas. För Helsingborgs del innebär det att minst 500 nya valskärmar måste köpas in. Förslaget innebär troligen att det krävs ett större antal valskärmar i varje vallokal än idag för att inte riskera för långa köer. Staden räknar med att det kommer att krävas minst två valskärmar ytterligare i varje lokal. För staden innebär det en nyinvestering för valskärmar på omkring 3-4 miljoner kronor. Valnämnden delar utredningens uppfattning om att skyddet för valhemligheten och trovärdigheten för valsystemet kan innebära att valadministrationen kan behöva ta den här typen av kostnader. Men med hänvisning till vad som är anfört ovan anser vi att det innan en sådan investering görs behövs en bredare analys av förslaget och en utredning som ser över valsedelsystemet som sådant så att investeringen inte görs i onödan.

Valnämnden förordar i det fall förslaget i utredningen genomförs att Valmyndigheten får i uppdrag att göra en upphandling och att det tas fram ett ramavtal från vilket kommunerna kan avropa nya valskärmar. Vi ser det dock som mycket svårt att hinna genomföra en sådan upphandling inför valet 2018.

Nya valsedelsställ

Eftersom utredningen föreslår att valsedlarna ska vara innanför valskärmen måste även nya valsedelsställ utformas. Valnämnden anser att när det gäller utformningen av valsedelsställena måste Valmyndigheten få ansvaret att göra

en innovationsupphandling om hur dessa ska utformas och att kommunerna på samma sätt kan avropa från detta avtal. Valsedelsställen måste utformas så att de uppfyller kraven på tillgänglighet. Eftersom det kan bli fråga om över 100 olika valsedlar måste utformningen vara väl genomtänkt.

Det är inte rimligt att landets 290 kommuner var för sig ska vara utlämnade att själva bestämma hur valsedelsställen ska vara utformade och därefter även bestämma i vilken ordning valsedlarna ska exponeras. Inte minst är det viktigt utifrån ett väljar- och trovärdighetsperspektiv att valsedlarna exponeras lika över hela landet.

Ansvar för utläggning av valsedlar

Valadministrationen ska vid de allmänna valen svara för utläggning av blanka valsedlar och partisedlar för de partier som fått mer än 1 procent av rösterna. Det kan innebära att med den nya ordningen måste det finnas valsedelsställ bakom skärmen som med säkerhet har plats för över 100 olika valsedlar. Med dagens ordning har valadministrationen alltid möjlighet att ställa dit ytterligare ett valsedelsställ. Valnämnden menar att det måste klargöras vilket ansvar valadministrationen har om det visar sig att det med den nya ordningen inte finns plats för alla valsedlar.

Övriga kostnader

Utöver kostnader för nya valskärmar kan ytterligare kostnader tillkomma för kommunerna. Om riksdagen fattar beslut enligt utredningens förslag, förutsätter staden att staten tar ansvar för kostnaderna och att valanslaget ökar så att kommunerna kompenseras.

Snabbare omval

Valnämnden tillstyrker utredningens förslag om snabbare omval. Vad som dock inte riktigt framgår av utredningen är vad som gäller om det blir flera omval i ett omvalsområde. Omval ska ske inom tre månader efter valprövningsnämndens beslut. Låt säga att valprövningsnämnden fattar beslut om omval i en riksdagsvalkrets och senare fattar beslut om omval i en kommun inom samma riksdagsvalkrets. Att inte hålla de båda omvalen samma dag skulle te sig som mycket förvirrande för väljarna samt ineffektivt och dyrt för valadministrationen. Det är troligtvis inte lagstiftarens mening att de ska vara vid olika datum, men det bör klargöras tydligare.

Helsingborg den 11 januari 2017

Peter Cederwall
Ordförande